

UDK 811.162.4'373.45

Katarína Chovancová

Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela (Faculty of Arts, Matej Bel University |
Filozofská fakulteta Univerze Mateja Bela)

katarina.chovancova@umb.sk

SKLOŇOVANIE PREVZATÝCH ERGONÝM V SLOVENČINE

Štúdia sa venuje jazykovým vlastnostiam prevzatých substantív v slovenčine. Zameriava sa na morfológiu lexikalizovaných ergoným cudzieho pôvodu v slovenčine. Predmetom skúmania je originálny pracovný súbor 50 názvov medzinárodných obchodných značiek lexikalizovaných v slovenčine. Táto vzorka sa skúma z hľadiska dvoch rôznych teórií deklinácie. Výsledky umožňujú porovnať oba dostupné teoretické prístupy a zároveň preukázať význam gramatickej kategórie pádu ako indikátora prebiehajúceho procesu lexikalizácie. Štúdia je súčasťou širšieho výskumu lexikalizácie v slovenčine a vo francúzštine. Je východiskom pre ďalšie bádanie v oblasti lingvistickej typológie a medzikultúrneho porozumenia v komunikácii.

КПүчөвө сөзү: лингвистика, морфология, эргоним, деklinация, лексикализация

The article deals with the linguistic properties of borrowed nouns in Slovak. It focuses on the morphology of lexicalised Slovak ergonyms of foreign origin. 50 names of international commercial brands lexicalised in Slovak are considered from the perspective of two different declension theories available in Slovak. The results are compared to show, first, the operability of the two theoretical approaches that are compared; and second, to demonstrate the specific importance of the grammatical category of case as a marker of the degree of lexicalisation. The study was conducted as a part of broader research into lexicalisation in Slovak and French. It lays the groundwork for further research on linguistic typology and cross-cultural understanding in communication.

Keywords: linguistics, morphology, ergonym, declension, lexicalisation

1 Úvod

Komerčné značky sú významnou súčasťou života súčasnej spoločnosti. Stelesňujú identitu a zastávajú symbolické miesta, ktoré sa konštruujú prostredníctvom jazyka a vyvíjajú sa v rámci istej kultúry. Táto štúdia sa zaoberá lexikalizáciou názvov obchodných značiek v slovenčine a čiastočne v komparatívno-kontrastívnej slovensko-francúzskej perspektíve. Názvy obchodných značiek alebo tiež ergonýmá možno pokladať za osobitnú kategóriu vlastných mien, ktoré sa stávajú predmetom lexikalizácie. Tieto lexikálne jednotky strácajú propriálny charakter a stávajú sa súčasťou všeobecnej slovnej zásoby. Uvedený jav pozorujeme nielen v slovenčine, ale aj v iných jazykoch.

Proces, ktorým sa vlastné meno stáva všeobecným podstatným menom a nachádza si miesto v slovnej zásobe, si získava pozornosť odborníkov z rôznych oblastí humanitných a spoločenských vied. Táto relatívne komplexná problematika je v centre záujmu lingvistiky, onomastiky i teórie marketingu. Podľa jazyka, ktorý je predmetom

uvažovania a podľa jazykovednej tradície sa ich náhľady môžu do istej miery líšiť, rovnako ako chápanie vzťahu medzi vlastným a všeobecným podstatným menom.

Práve otázka hraníc medzi vlastnými menami a apelatívmi je pre naše uvažovanie zásadná. Ergonymá sa veľmi ľahko lexikalizujú a tento proces sa odráža vo formálnych, štruktúrnych a sémantických modifikáciách lexikalizovaných jednotiek. Identifikácia flexívnych čít v bilingválnom korpuse ergonym môže pomôcť zistiť, do akej miery komerčné značky ovplyvňujú slovnú zásobu, ale aj každodennú komunikačnú prax.

2 Teoretický rámec

2.1 Problematizácia konceptu ergonymie

Lingvistický status názvov značiek a následne názvov produktov nie je celkom presne definovaný. V slovenskej jazykovednej tradícii sa označujú sa ako „chrématonymá“ (Honl 1966, Svoboda 1960, 1973) alebo „pragmatonymá“ (Majtán 1979, Garančovská 2009). Francúzski a nemeckí teoretici preferujú termín „ergonymá“ (Bauer 1985, Rangel Vicente 2017). Toto terminologické pomenovanie si osvojíme pre potreby tejto štúdie na označenie skupiny lexikálnych jednotiek, ktoré zastávajú hraničnú pozíciu medzi propriami a apelatívmi. Z referenčného hľadiska sú ergonymá názvami výsledkov ľudskej činnosti. Pomenúvajú spoločenské javy, inštitúcie, výroby.

Zhodne s Leroyovou (2004) a Bauerom (1985) definuje Rangel Vicentová (2017) ergonymá ako „podstatné mená, ktoré identifikujú ľudské objavy alebo výtvary materiálnej povahy“¹ (Rangel Vicentová 2017: 189). Autorka súhlasí s Leroyovou v tom, že „propriálny status niektorých tvarov v tejto kategórii zďaleka nie je predmetom konsenzu, pretože často ide o hyperpraxémy schopné charakterizovať individualizovaný referent“² (*idem*). Podobne ako Bauer, aj Rangel Vicentová rozlišuje v kategórii ergonym názvy obchodných spoločností, názvy inštitúcií, názvy výrobkov a prezývky (Rangel Vicentová 2017: 189). Uvádza, že „kategória názvov obchodných značiek a spoločností zahŕňa okrem iného názvy obchodných spoločností, médií (tlač, televízia, rozhlas, internetové stránky atď.), finančné inštitúcie atď.“³ (Rangel Vicentová 2017: 190). Názvy výrobkov sa vymedzujú na základe názvov registrovaných obchodných značiek.

Apelatíva označujú všeobecné triedy predmetov v závislosti od situácie alebo jazykového kontextu. Vlastné mená označujú individuálne, jedinečné objekty. Ako uvádza Honl (1987: 281) a Knappová (1980 : 57), hlavný rozdiel medzi týmito dvoma

¹ V origináli „des noms qui ont pour fonction l'individualisation de réalisations ou de découvertes humaines ayant une réalité matérielle“.

² V origináli „le statut proprioal de certaines formes de cette catégorie est loin d'être consensuel car, souvent, elles sont construites à partir d'hyper-praxèmes susceptibles de caractériser le référent individualisé“.

³ „La catégorie des noms de marques et d'entreprises regroupent entre autres les noms de compagnies, de médias (presse, télévision, radio, sites internet, etc.), d'enseignes commerciales, de chaînes ou franchises commerciales, d'entités financières, etc.“

skupinami podstatných mien spočíva v tom, že apelatívum charakterizuje, kým vlastné meno identifikuje.

Katégoria vlastného podstatného mena má bohatú vnútornú štruktúru (Odaloš 2009). V jej strede sú antroponymá a geonymá. Na periférii sú ambimodálne podstatné mená (Dokulil 1977: 311). Medzi nimi nájdeme názvy inštitúcií a organizácií, motivované lexikálnym významom častí, pričom však majú identifikačnú funkciu typickú pre vlastné mená (cf. Garančovská, 2010, Krško 2011). Uher (1998: 141) tvrdí, že propriá s ambivalentnou povahou sa môžu stať apelatívami v závislosti od aktuálnej komunikačnej funkcie. V takom prípade môžu podliehať formálnym zmenám.

Podľa Šrámka (1989: 15–16) onymické objekty možno deliť do dvoch skupín: na individuálne a masové. V rámci druhej zmienenej skupiny sa ďalej rozlišujú heterogénne a homogénne objekty. Homogénne objekty sa vyrábajú sériovo. Ergonymá patria do tejto podskupiny, pretože označujú série homogénnych objektov ako celky alebo jednotliviny patriace do takýchto sérií. Možno povedať, že pre apelatíva platí vzťah 1: n. Znamená to, že apelatívum označuje celú skupinu objektov (n objektov). Na rozdiel od podmienok platných pre ergonymá táto skupina objektov nie je homogénna, ale rôznorodá. Garančovská odkazuje na východiská, ktoré prezentovala Superanskaja (1973) a Blanár (1996: 43) rozlišujúc „individuálnu jedinečnosť“ a „kategoriálnu jedinečnosť“. Prvá sa vzťahuje k propriám, druhú možno spojiť s ergonymami.

Leroyová (2004) sa vracia k tradičným kritériám definície vlastných mien. Tieto kritériá, ktoré autorka delí na formálne, morfosyntaktické a sémanticko-pragmatické, nám môžu slúžiť aj ako východisko pre uvažovanie o ergonymách. Formálne kritériá vymedzovania proprií zahŕňajú použitie veľkého začiatočného písmena, nepreložiteľnosť a absenciu slovníkového spracovania slova. Medzi morfológicko-syntaktické kritériá patrí absencia determinácie a flexie. Sémanticko-pragmatickými kritériami sú referenčná jedinečnosť a absencia referenčného významu. Tieto kritériá sa zakladajú na dištingtívnych vlastnostiach proprií. Leroyová poukazuje na možné limity použitia uvedených kritérií, a to najmä pokiaľ ide o podstatné mená s ambimodálnym statusom.

Hraničná (periférna) pozícia ergoným súvisí s častou stratou propriálnosti, ktorú u týchto slov pozorujeme. Deje sa tak v procese lexikalizácie. Niektorí autori v tejto súvislosti používajú pojmy apelativizácia (Pícha 1988: 97), deproprializácia (Dvonč 1983: 176–77) alebo deonymizácia (Pokorná 1978: 117, Ivanová-Šalingová 1973; Habovštiak 1979; Kačala 1981; Anetová 1986; Blichá, Majtán 1986). Tento proces sprevádzajú významné zmeny v súbore charakteristických vlastností proprií a nadobúdanie vlastností typických pre apelatíva (Honová a Lazar 2017, 2019).

2.2 Nominálna deklinácia v slovenčine

Komplexný pohľad na skloňovanie ponúka Ružička et al. (1966). Výskumy, ktoré nadväzujú na toto základné dielo slovenskej gramatiky, sa ďalej zameriavajú na rôzne aspekty menného, adjektívneho a zámenného skloňovania (Kačala 1999; Dolník 1993, 1998, 2005; Žigo 2002; Sabol 1968, 1976, 1977, 1980). Sokolová (2007) volí inovatívny

prístup k mennej flexii a navrhuje nový spôsob štruktúrovania deklinačného systému slovenčiny. Autorka pritom vychádza z vlastných bádání v oblasti deklinácie (Sokolová 1995, 1996, 1998, 2006; Sokolová et al. 2005) a z výskumov svojich spolupracovníkov (Ološtiak 2006; Ološtiak, Gianitsová-Ološtiaková 2007). Teoretický prístup Sokolovej je dôležitým východiskom pre našu analýzu.

Tradičný súbor deklinačných vzorov používaný pre slovenčinu nemusí stopercentne vyhovovať všetkým špecifickým potrebám, ktoré vznikajú či už v pedagogickom procese (ako na to poukazuje Sokolová 1995) alebo aj pri porovnávanom skúmaní jazykov. Systém deklinačných substantívnych vzorov v slovenčine nebol zásadným spôsobom revidovaný od roku 1953 (Paulíny, Ružička, Štolc 1953; Navrátil 1996; Očenáš 2003) až do prelomu tisícročí. Neveľký počet vzorov, na ktorých stavia Ružička et al. (1966), nevyhnutne obsahuje prieniky deklinačných typov a ráta s veľkým počtom výnimiek zo vzorových skloňovacích paradigiem. Sokolová (2007) argumentuje zvýšením počtu vzorov v prospech zníženia počtu výnimiek.

Sokolová definuje štyri základné algoritmy, ktoré vedú k stanoveniu 51 vzorov a podvzorov menného skloňovania (bez podvzorov ide o 32 základných vzorov). Zavádza pojem receptivity vzorov. Prevzatým slovám venuje osobitnú pozornosť a stanovuje pre ne aj niektoré osobitné vzory. Okrem výpožičiek osobitne uvažuje aj o propriách. Vychádza sa zo skutočnosti, že tak propriálnosť ako prevzatý pôvod slova sa môžu prejavovať v jeho skloňovaní (napríklad *hudec* ako apelatívum a ako proprium má rôzne formy: v akuzatíve *hudca* verzus *Hudeca*; v nominatíve plurálu *hudci* verzus *Hudecovia*, cf. Sokolová 1996).

Deklinácia vyjadruje variantnosť gramatických významov vo vzťahu k rodu, číslu a pádu. Veľká väčšina prevzatých substantív sa skloňuje, nesklonné sú v menšine. Skloňovanie výpožičiek sa organizuje podľa formálnych kritérií. Rozhodujú paralely medzi ich koncovkami a typickými koncovkami dostupných deklinačných vzorov. Substantíva s koncovkami, ktoré pre slovenčinu ako preberajúci jazyk nie sú typické, ostávajú nesklonné. V slovenčine sa to týka napríklad koncoviek mužského rodu *e*, *e*, *i*, *i*, *y*, *u*, *u*, *ü*, *oe*, *au*. Nesklonné substantíva môžu svoj status zmeniť, ak sa zvýši frekvencia ich používania. Sokolová v tejto súvislosti uvádza príklady toponým, akými sú *Hanoi* či *Oslo*. Tieto slová si najprv zachovávali pôvodný pravopis a podľa Ružičku et al. (1966) by sa zaradovali do skupiny nesklonných. Dnes sa však skloňujú a ich formálna stránka sa zmenila: *Hanoj* (nominatív) – *do Hanoja* (genitív), *Oslo* (nominatív) – *do Osla* (genitív). Zvýšenie frekvencie použitia môže tiež viesť k tvorbe dvojtvarov. Sokolová dáva za príklad ženské meno, ktoré v slovenčine existuje v dvoch rôznych podobách: *Miriam* a *Miriama*. Okrem menej typických koncoviek patrí k faktorom zaraďujúcim prevzaté substantíva v slovenčine medzi nesklonné aj jednoslabičnosť alebo naopak zložená forma (Sokolová 2007: 33). Medzi nesklonné substantíva patria napríklad take sémantické skupiny ako tituly, profesie, nápoje, jedlá, rastliny, zvieratá, meny, textilie, fyzikálne jednotky, názvy písmen v abecede a pod. (Sokolová 2007: 36).

Paralelné skloňovanie je alternatíva k skloňovacej paradigme podmienená rozporom medzi pravopisom a výslovnosťou slova, ktorú pozorujeme najmä pri prevzatiach (Ološtiak 2006; Král' 1978, 1996, 2005; Sokolová 2007: 36). Tento jav je badateľný pri priezviskách, personifikovaných pomenovaniach zvierat a ďalších skupinách slov. Sokolová okrem paralelných paradigiem uvažuje aj o kombinovaných (zmiešaných) deklináciách. Znamená to, že substantívum sa riadi dvoma rôznymi skloňovacími vzormi. Jeden z nich je platný pre tvary singuláru, druhý pre plurál.

2.3 Výskumný cieľ

Ergonýmá v procese lexikalizácie prechádzajú rôznymi typmi formálnych a sémantických zmien. Opis a analýza ergoným ako prostriedok, ktorý umožní utvoriť si komplexný pohľad na lexikalizáciu, sa nevyhnutne musí opierať o poznatky o jazykových vlastnostiach ergonymických lexikálnych jednotiek. Štúdiom deklinácie tohto typu lexikálnych jednotiek prispějeme k formulovaniu východísk pre širšie štúdium lexikalizácie.

Na gramatickú povahu ergoným je možné nahliadať aj kontrastívne. V takom prípade si všimame rozličné spôsoby, ktorými sa substantívne gramatické kategórie vyjadrujú v slovenčine a v iných jazykoch. Volíme osobitný výskumný fokus na vzťah slovenčiny a francúzštiny ako reprezentantov slovanských a románskych jazykov. Tento záujem vychádza z nášho dlhodobého zamerania na kontrastívne štúdium predmetnej jazykovej dvojice. V kontexte tejto štúdie je potrebné venovať pozornosť kategóriám čísla a rodu, no osobitne pádu. Posledne menovaná gramatická kategória je aj pri prevzatých ergonýmách v slovenčine významná.

Kontrastívna analýza gramatických kategórií ergoným musí brať do úvahy systémové rozdiely medzi slovenčinou a jazykom, s ktorým vstupuje do porovnania (Sekvent 2011). Kým vo francúzštine substantívum variuje v rode a v čísle, v slovenčine sa mení v rode, v čísle a v páde. Opis realizácie gramatických kategórií substantív v slovenčine je pri prevzatých ergonýmách nutné doplniť uvažovaním o vhodnom skloňovacom vzore.

Berúc do úvahy širšiu škálu gramatických kategórií substantíva v slovenčine, volili sme pri analýze diferencovaný prístup. Kategórie, ktoré sú slovenčine a francúzštine spoločné (rod a číslo), sa stali predmetom osobitných výskumných sond. Relevantné aspekty substantívnej deklinácie si zaslúžia osobitné analytické spracovanie, hoci platí, že všetky tri gramatické kategórie sa v slovenčine materializujú v jednej gramatickej morféme (v koncovke). Naším hlavným cieľom pri skúmaní začleňovania prevzatých ergoným do apelatívnej lexiky slovenčiny je zistiť ich správanie z hľadiska deklinácie. Pri tejto príležitosti chceme tiež porovnať nosnosť oboch dostupných deklinačných teórií vzťahujúcich sa k slovenčine (Sokolová 2007, Ružička et al. 1966) a overiť silu kritéria prítomnosti flexie pri identifikácii ergoným. Hypotéza predpokladá priamo úmerný vzťah medzi prítomnosťou znakov flexie (v tomto prípade skloňovateľnosťou substantív) a stupňom lexikalizácie analyzovaných ergoným.

2.4 Pracovný súbor

Vzorka obsahuje 50 ergoným v slovenčine a 50 súvisiacich ergoným dostupných vo francúzštine. Dve ergonymické série sú organizované v pároch. Každá dvojica má pôvod v rovnakom názve medzinárodne použíwanej obchodnej značky registrovanej vo Francúzsku. V niektorých prípadoch ide o obchodné značky, ktoré vznikli vo Francúzsku, inokedy o americké, dánske alebo ruské obchodné značky. Lexikálne jednotky zaradené do francúzskej časti vzorky boli vybrané z databázy *World Intellectual Property Organisation* (WIPO).

V prvej etape výskumu, venovanej identifikácii a výberu značiek registrovaných vo WIPO, boli uplatnené dve základné kritériá. Najprv išlo o miesto registrácie. Názvy obchodných značiek, zozbierané bez tematických či odvetvových obmedzení, boli registrované vo Francúzsku. Druhé kritérium bolo časové: výskumná vzorka je zostavená z názvov značiek registrovaných v rozmedzí 1961 a 1975, čo zodpovedá najstaršiemu obdobiu, ktoré pokrýva WIPO.

Existencia lexikalizovaných názvov obchodných značiek bola overená vo francúzštine a v slovenčine na základe prítomnosti lexikálnych jednotiek v zdrojoch rôzneho typu:

- a) referenčné slovníky slovenského jazyka a francúzskeho jazyka;
- b) databázy Slovenského národného korpusu a francúzskeho národného korpusu *Frantext*;
- c) Internetové zdroje (webové stránky, blogy a diskusné fóra) dostupné v slovenčine a vo francúzštine.

Dvojjazyčnú vzorku pozostávajúcu z 50 párov lexikálnych jednotiek sme podrobili kontrastívnemu skúmaniu. Tomuto skúmaniu predchádzala analýza jazykových vlastností jednotlivých lexém na základe existujúceho slovníkového spracovania. Národné korpusy sme využili na kontrolu prítomnosti týchto vlastností alebo na zistenie významnosti ich zastúpenia, ak to bolo potrebné (v prípade konkurencie formálnych variantov tej istej lexémy) alebo na zostavenie opisu vlastností tých lexikálnych jednotiek, pre ktoré ešte nebolo dostupné slovníkové spracovanie.

2.5 Analýza pracovného súboru dát

V analýze dát sme sa zamerali na zistenie distribúcie prevzatých ergoným podľa deklinačných vzorov, a to vzhľadom na obe existujúce teórie. Teoretický prístup autorov Ružička et al. (1966) sme označili ako Model I a teóriu Sokolovej (2007) ako Model II. Deklinačné vzory sú rozdelené do podtypov podľa rodu. Celkový pohľad dopĺňajú informácie o jednotlivých skloňovaných formách získané tiež zo slovníkov slovenského jazyka. Tieto informácie sú uvádzané v zhode s koncepciou Ružičku et al. (1966).

Tabuľka 1: Deklinačné vzory ergoným mužského rodu.⁴

Č.	Ergonymum	Formy	Zdroj ⁵	Model I	Model II
02	alobal	-lu L -le pl. N -ly	SSSJ	dub	zápas
03	armagnac ² [-maňak]	-cu [-ku]	SCS	dub	vzťah
06	bešamel	-u L -i	SSSJ	dub	hotel
09	camembert [kamembert i kamambér]	-tu pl. N -ty I -tmi	SSSJ	dub	zápas
10	celofán	-nu pl. N -ny	SSSJ	dub	zápas
11	citroen [si-]	-nu pl. N -ny	SSSJ	dub	zápas
13	džíp	-pu pl. N -py, pôv. pravopis Jeep	SSSJ	dub	zápas
17	goratex	-u	SCS	dub	zápas
18	chanel [ša-]	-u	SCS	dub	hotel
20	džersej	-ja	SSSJ	stroj	stroj
21	jumbo jet [džambou džet]	neskl. a -u	SCS	dub	zápas
22	kalašnikov	-va pl. N -vy	SSSJ	dub	dub
23	klaksón	-nu / -na pl. N -ny	SSSJ	dub	zápas
24	kodak	-u	SCS	dub	vzťah
27	konak	-ku pl. N -ky	SSSJ	dub	vzťah
34	minimax [-n-]	-xu pl. N -xy	SSSJ	dub	zápas
35	napoleon ²	-na A fam. also -na pl. N -ny	SSSJ	dub	dub
36	neoprén [n-]	-nu pl. N -ny	SSSJ	dub	zápas
40	polaroid ²	-u	SCS	dub	zápas
41	pulman	-a	SCS	dub	zápas
42	renolt	-a	SCS	dub	dub
48	vermút	-u	SCS, KSSJ	dub	zápas
50	xerox	-u	SCS, KSSJ	dub	zápas

⁴ Položky sú očíslované podľa abecedného poradia ergoným v celom pracovnom súbore bez generického delenia. Symbol [] v stĺpci „Ergonymum“ označuje fonetickú transkripciu s využitím transkripčného systému SAMPA. Stĺpec „Formy“ obsahuje informácie o znakoch flexie, ktoré sú k dispozícii pre danú lexikálnu jednotku (ide o pádové koncovky v singulári a v pluráli a ich varianty). Symbol N označuje nominatív, G genitív, A akuzatív, L lokál, I inštrumentál. Rovnaké označovanie sa uplatňuje v tabuľkách 2 až 4.

⁵ SSSJ – *Slovník súčasného slovenského jazyka* (Buzássyová, Jarošová 2006; Jarošová, Buzássyová 2011; Jarošová 2015), SCS – *Slovník cudzích slov* (Balážová, Bosák 2005), KSSJ – *Krátky slovník slovenského jazyka* (Kačala, Pisárčiková, Považaj 2003).

Maskulínne ergonymá tvoria najpočetnejšiu podskupinu (23 lexém). Iba pri jednom z nich (*jumbo jet*) sa pripúšťa nesklonnosť ako alternatíva k skloňovaniu podľa vzoru *dub* (Ružička et al. 1966). Aj pri tomto substantíve je však nesklonný charakter iba možnosťou a preukazuje sa jeho menšia zastúpenosť v porovnaní so skloňovaním slova.

Skutočnosť, že nesklonnosť sa nepotvrdila pre väčší počet slov, vypovedá v prospech argumentov Sokolovej, ktorá postuluje veľmi zriedkavú nesklonnosť maskulín. V absolútnej prevahe sú maskulína, ktoré sa skloňujú podľa vzoru *dub* (zakončené tvrdou spoluhláskou). Podľa Ružičku et al. (1966) jedínú výnimku predstavuje *džerzej*, pričom toto slovo sa skloňuje podľa vzoru *stroj*. Podľa teórie Sokolovej je možné identifikovať jemnejšie rozdiely medzi príslušnosťou k vzorom. K dispozícii je päť vzorov pre maskulína (*zápas, vzťah, hotel, dub, stroj*), pričom *zápas* je najfrekvencovanejší (14 lexém). Je to vzor pre slová, ktoré tvoria genitív singuláru koncovkou *-u* a sú zakončené tvrdou spoluhláskou (okrem velár) alebo kombináciou spoluhlások. Sokolová potvrdzuje vysokú mieru receptivity tohto vzoru. Deklinačný vzor *vzťah* platí pre tri z piatich lexém vo vzorke, ktoré sú zakončené velárou (vo všetkých troch prípadoch rovnakou, spoluhláskou *k*) a tvoria lokál koncovkou *-u*. Zvyšných päť lexikálnych jednotiek patrí k vzorom (*dub, stroj, hotel*) zakončeným na *-a* v genitive singuláru. Líšia sa od seba spôsobom tvorenia lokálu jednotného čísla (koncovkou *-i* podľa vzoru *hotel*; koncovkou *-e* podľa vzoru *dub*; koncovkou *-i* podľa vzoru *stroj*). Posledný zmieneny vzor (*stroj*) je však na rozdiel od predchádzajúcich dvoch v nominatívne singuláru zakončený mäkkou spoluhláskou.

Tabuľka 2 : Deklinačné vzory ergonym ženského rodu.

Č.	Ergonymum	Formy	Zdroj	Model I	Model II
01	adidaska [-d-]	-ky obyč. pl. <i>adidasky -siek</i>	SSSJ	žena	žena
04	barbie [bárbi]	neskl.	SCS	-	-
25	kokakola	-ly -kol	SSSJ	žena	žena
26	kolínska	-kej pl. N -ke G -kych	SSSJ	pekný	známa
31	lycra [-k-], lycra	-ry	SSSJ	žena	žena
32	maizena [maj-]	-ny	SSSJ	žena	žena
38	pamperska	-y	SCS	žena	žena
46	vazelína	-y	SCS	žena	otázka

V pracovnom súbore sa nachádza osem ergonym ženského rodu. Sedem z nich sa skloňuje, jedno je nesklonné (*barbie*). Podľa Ružička et al. (1966), šesť zo siedmich lexém sa skloňuje podľa vzoru *žena*. Posledné zo siedmich skloňovaných je substantivizované adjektívum a platí preň vzor *pekný*. Podľa Sokolovej by bolo možné identifikovať dve výnimky zo vzoru *žena*: *vazelína* podľa vzoru *otázka*; *kolínska* podľa vzoru *známa*.

Tabuľka 3: Deklinačné vzory ergoným stredného rodu.

Č.	Ergonymum	Formy	Zdroj	Model I	Model II
05	beaujolais [božolé]	neskl.	SSSJ	-	-
07	bordeaux [bordó]	neskl.	SSSJ	-	-
08	burgundské	<i>-kého</i>	SSSJ	pekný	šampanské
14	eskimo	<i>-ma eskím</i>	SSSJ	mesto	mesto
29	lego	<i>lega leg</i>	SSSJ	mesto	stredisko
30	linoleum	<i>-ea D a L -eu pl. N -eá G -eí D -eám L -eách</i>	SSSJ	mesto	médium
37	neskáfé	neskl.	SCS	-	-
44	šampanské	<i>-ho</i>	SCS	pekný	šampanské

Pracovná vzorka obsahuje osem lexikálnych jednotiek stredného rodu. Neutrá sú v slovenčine najmenej početné, pretože sa vyvinuli najneskôr, až po maskulinách a femininách. Ich skloňované formy sú v singulári zhodné so skloňovaním maskulín a v pluráli so skloňovaním feminín. Z ôsmich lexikálnych jednotiek dve sú nesklonné (*beaujolais*, *bordeaux*), dve sú substantivizované adjektíva (*burgundské*, *šampanské*), pre ktoré platí vzor *šampanské* podľa modelu II a vzor *pekný* podľa modelu I. Tri zostávajúce neutrá (*eskimo*, *lego*, *linoleum*) sa skloňujú podľa troch rôznych vzorov v rámci modelu II (*mesto*, *stredisko* a *médium*). Podľa modelu I platia dva skloňovacie vzory pre celú podskupinu ôsmich neutier. Jeden vzor je platný pre substantivizované adjektíva (*pekný*), druhý (*mesto*) pre zostávajúce skloňované neutrá.

Tabuľka 4: Deklinácia ergoným bez lexikografického spracovania.

Č.	Ergonymum	Formy	Model I	Model II
06	<i>bonduelka f.</i>	<i>-ky -liek</i>	žena	žena
12	<i>dior m.</i>	<i>-a L -e</i>	dub	dub
15	<i>gauloiska f.</i>	<i>-ky -siek</i>	žena	otázka
16	<i>gitanka f.</i>	<i>-ky -niek</i>	žena	žena
19	<i>chantilly n.</i>	neskl.	-	-
33	<i>michelin m</i>	<i>-u -ov</i>	dub	zápas
39	<i>playmobil m.</i>	<i>-u</i>	dub	zápas
45	<i>škótska² f.</i>	<i>-ej -ych</i>	žena	známa
47	<i>velux m.</i>	<i>-u -ov</i>	dub	zápas
49	<i>vuittonka f.</i>	<i>-ky -niek</i>	žena	žena

Aj ergonýmá, ktoré sa zatiaľ nenachádzajú v slovníkoch, sa skloňujú a prejavujú tak známky prebiehajúcej lexikalizácie. Deväť z desiatich lexikálnych jednotiek v tejto podskupine sa skloňujú. Jediná výnimka je *chantilly*.

3 Diskusia

Prítomnosť deklinácie u prevzatých ergoným je masívny jav. Až 90 % analyzovaných prevzatých ergonýmických lexikálnych jednotiek sa skloňuje. Pre ergonýmá z pracovného súboru platia rovnaké skloňovacie vzory ako pre slovenské substantíva domáceho pôvodu. Pre domáce aj pre prevzaté slová sa navyše potvrdzuje dominancia rovnakých skloňovacích vzorov: *dub*, *žena* a *mesto*.

Prítomnosť deklinácie a ďalších znakov flexie znamená, že ergonýmá ako periférne prvky sa približujú apelatívam. Medzi flektívnymi znakmi môže byť aj tvorenie plurálu, ktoré úzko súvisí s prítomnosťou skloňovania. Tiež je v pracovnom súbore výrazne zastúpené. Niektoré z analyzovaných lexikálnych jednotiek sa obvykle používajú v pluráli (*adidaska*). Iné sú nepočítateľné a prevláda pri nich použitie v singulári. To sa týka najmä názvov materiálov a textílií, ktoré sú v skúmanej vzorke dosť početné.

Pri porovnaní dvoch koncepcií deklinačného systému sa nám model II (Sokolová 2007) javí ako funkčnejší, pretože umožňuje vystihnúť jemnejšie rozdiely v skloňovaní a viac odráža špecifickosť lexikálnych jednotiek v pracovnej vzorke. Tento model uvádza viacero osobitných skloňovacích paradigiem zodpovedajúcich substantivizovaným adjektívam a ďalším skupinám slov z pracovnej vzorky.

Pri nadobúdaní flexívnych vlastností ergonýmá opúšťajú svoj pôvodný spôsob fungovania podobný rigidným značkám neschopným formálnych a funkčných zmien. Z tohto hľadiska sa význam flexie ukazuje ako kľúčový pre identifikáciu ergoným v procese lexikalizácie. Súhlasíme s prístupom Leroyovej (2004) a pokladáme za vhodné uvažovať o sérii kritérií pre vymedzovanie ergoným, ktoré sú zasiahnuté lexikalizáciou. Okrem morfológicko-syntaktických parametrov (prítomnosť flexie) by sa do úvahy mali vziať aj ďalšie aspekty, napríklad malé začiatkové písmeno, dostupnosť lexikografického spracovania, možnosť determinácie alebo ďalších foriem rozvíjania substantívnych lexém, aktívny lexikogenetický potenciál ergonýma (jeho schopnosť tvoriť deriváty, zloženiny, skrátené tvary), prípadne i existencia jeho štylistických variant. Výhodou takéhoto súboru kritérií je, že sa môže použiť aj pri výskumoch komparatívno-kontrasívnej povahy zapájajúcich dva alebo viacero európskych jazykov.

4 Záver

Empirická štúdia na vzorke prevzatých ergoným ukázala, že väčšina skúmaných jednotiek vykazuje známky flexie, či už ide o tvorenie plurálu alebo o prítomnosť skloňovania. Spôsoby, akými sa u sledovaných ergoným sprítomňuje deklinácia, rešpektujú deklinačné vzory platné pre substantíva v slovenčine všeobecne. Na súbor deklinačných

vzorov pritom možno nahliadať aj inovatívne a uvažovať o takých vzoroch, ktoré budú výstižne reflektovať variantnosť v rámci kategórie substantív.

Výskum jazykových vlastností prevzatých ergoným môže byť prínosný pre pochopenie prebiehajúceho procesu lexikalizácie tohto typu lexikálnych jednotiek v rozličných jazykoch a pre porovnanie rôznych aspektov tohto procesu.

Mikrosonda do deklinácie ergoným je súčasťou definovania kritérií merania stupňa lexikalizácie a usporadúvania ich do koherentného súboru aplikovateľného nielen v intralingválnej, ale aj v interlingválnej perspektíve. Domnievame sa, že kritériá pre posudzovanie lexikalizácie v dvoch typologicky odlišných jazykoch sú sčasti iné než tie, ktoré je vhodné aplikovať pri štúdiách vedených na monolingválnych korpusoch. V tomto zmysle sme vnímali aj potenciál menšej flexie pre lingvistické bádanie zamerané na lexikalizáciu ergoným. Výrazná prítomnosť flexívnych črt analyzovaných prevzatých lexikálnych jednotiek potvrdzuje naše presvedčenie, že flexiu treba vnímať ako spoľahlivý indikátor viac či menej pokročilého štádia lexikalizácie substantívnych prvkov odvodených od názvov obchodných značiek. Celý súbor kritérií bude predmetom ďalšieho testovania ako súčasť multikriériového prístupu navrhnutého pre bilingválnu komerčnú onomastiku založenú na lingvistických východiskách.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Alena ANETTOVÁ, 1986: Axel, Rittberger — axel, rittberger. *Kultúra slova* 20. 84–86.
- Ľubica BALÁŽOVÁ, Ján BOSÁK, 2005: *Slovník cudzích slov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá.
- Gerhard BAUER, 1985: *Namenkunde des Deutschen*. Bern: Peter Lang.
- Vincent BLANÁR, 1996: *Teória vlastného mena*. Bratislava: Veda.
- Michal BLIČHA, Milan MAJTÁN, 1986: *Úvod do onomastiky*. Prešov: Pedagogická fakulta v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach.
- Klára BUZÁSSYOVÁ, Alexandra JAROŠOVÁ, 2006: *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*. Bratislava: Veda.
- Miloš DOKULIL, 1977: Status tzv. vlastných názvů. *Slovo a slovesnosť* 38. 311–19.
- Juraj DOLNÍK, 1993: Motivácia ako princíp prirodzenosti v morfológii (na príklade substantívnej deklinácie v slovenčine). *Jazykovedný časopis* 44/1. 3–13.
- Juraj DOLNÍK, 1998: K pragmatike vlastných mien. *13. slovenská onomastická konferencia. Modra-Piesok 2. – 4. októbra 1997. Zborník materiálov*. Red. M. Majtán, P. Žigo. Bratislava: Esprima. 21–25.
- Juraj DOLNÍK, 2005: Konceptcia novej morfológie spisovnej slovenčiny. *Slovenská reč* 70/4. 193–210.
- Ladislav DVONČ, 1983: Z terminológie onomastiky. *Kultúra slova* 17. 172–78.
- Lenka GARANČOVSKÁ, 2009: Pragmatonymá – záležitosť proprií či apelatív? *Studia Slovakistica 10.: Onomastika. Toponymika*. Užhorod: Ministerstvo školstva a vedy Ukrajiny, Užhorodská národná univerzita. 56–62.

- Anton HABOVŠTIAK, 1980: Apelativizácia rodných mien v slovenských nárečiach. *Spoločenské fungovanie vlastných mien*. Bratislava: Veda. 279–84.
- Ivan HONL, 1966: O tyronymech – názvech sýrů. *Zpravodaj Mistopisné komise ČSAV* 7/1. 5–9.
- Zuzana HONOVÁ, Jan LAZAR, 2017: La lexicalisation des noms de marque déposée: le cas du tchèque et du français. *Lexicalisation de l'onomastique commerciale. Créer, diffuser, intégrer*. Red. Jana Altmanová, Gabrielle Le Tallec-Lloret. Napoli: Università degli studi di Napoli L'Orientale.
- Zuzana HONOVÁ, Jan LAZAR, 2019: La lexicalisation des noms de marque en tchèque et en français : étude contrastive. *Lexicalisation de l'onomastique commerciale. Créer, diffuser, intégrer*. Red. Jana Altmanová, Gabrielle Le Tallec-Lloret. Brusel: Peter Lang, Éditions scientifiques internationales. 651–64.
- Mária IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, 1973: Apelativizácia vlastných mien ako lexikálnosémantický proces. *IV. slovenská onomastická konferencia*. Red. Milan Majtán. Bratislava: SAV. 219–32.
- Alexandra JAROŠOVÁ, Klára BUZÁSSYOVÁ, 2011: *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*. Bratislava: Veda.
- Alexandra JAROŠOVÁ, 2015: *Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N*. Bratislava: Veda.
- Ján KAČALA, 1981: Nitran a nitran. *Kultúra slova* 15. 126.
- Ján KAČALA, 1999: Formovanie tvarotvorného základu v cudzích slovách a menách. *Kultúra slova* 33. 122–27.
- Ján KAČALA, Mária PISÁRČIKOVÁ, Matej POVAŽAJ, 2003: *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Veda.
- Miloslava KNAPPOVÁ, 1980: Významové aspekty vlastních jmen. *Slovo a slovesnost* 41. 57–60.
- Ábel KRÁL, 1978: Kategórie jednotlivého a všeobecného a vzťah fonetiky, fonológie a ortoepie. *Slovenská reč* 43/1. 3–13.
- Ábel KRÁL, 2005: *Pravidlá slovenskej výslovnosti. (Systematika a výslovnostný slovník.)* Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej.
- Jaromír KRŠKO, 2011: (Chrémato)onymické modely v synchronno-diachronných súvislostiach. *Chrematonimia jako fenomen współczesności*. Red. Maria Biolik, Jerzy Duma. Olsztyn: Wydawnictwo UWM. 269–74.
- Sarah LEROY, 2004: *Le nom propre en français*. Paris: Ophrys.
- Milan MAJTÁN, 1989: Klasifikácia chrématonymie. *Chrématonyma z hlediska teorie a praxe. Sborník z 3. celostátního semináře „Onomastika a škola“, Ústí nad Labem 21. – 22. 6. 1988*. Red. Rudolf Šrámek a Ludvík Kuba. Brno: ČSAV. 7–13.
- Ludmila MEŠKOVÁ, Jana PECNÍKOVÁ, 2019: French and Slovak brand names – contrastive aspect. *XLinguae.eu* 12. 218–28.
- Ladislav NAVRÁTIL, 1996: *Skloňovanie substantív*. Nitra: Enigma.
- Ladislav NAVRÁTIL, 2002: *Nominálne slovné druhy*. Nitra: Enigma.
- Ivan OČENÁŠ, 2003: *Fonetika so základmi fonológie a morfológiu slovenského jazyka*. Banská Bystrica: UMB.

- Pavol ODALOŠ, 2009: Kapitolka k vývinu slovenskej onymie. *Teoretické a komunikační aspekty proprií. Prof. Rudolfu Šrámkovi k životnému jubileu*. Red. Milan Harvalík, Eva Minářová, Jana Marie Tušková. Brno: Masarykova univerzita. 73–77.
- Martin OLOŠTIAK, 2006: Cudzie vlastné mená a jazykový systém. Výslovnosť. Skloňovanie. Odvodzovanie. Exonymá. Ustálenosť a variantnosť. *Slovník anglických vlastných mien v slovenčine*. Red. Martin Ološtiak, Magdaléna Bilá, Renáta Tímková. Bratislava: Kniha spoločník. 13–84.
- Martin OLOŠTIAK, 2009: O prezývkach železničných rušňov. *Varia. 18. Zborník plných príspevkov z 18. kolokvia mladých jazykovedcov. Prešov – Kokošovce-Sigord 3. – 5. decembra 2008*. Red. Martin Ološtiak, Martina Ivanová, Lucia Gianitsová-Ološtiaková. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. 498–517.
- Martin OLOŠTIAK, Lucia GIANITSOVÁ-OLOŠTIAKOVÁ, 2007: *Deklinácia prevzatých substantív v slovenčine*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- Eugen PAULINY, Jozef RUŽIČKA, Jozef ŠTOLC, 1953: *Slovenská gramatika*. Martin: Osveta.
- Emil PÍCHA, 1988: O apelativizácii v slovenčine. *Kultúra slova* 22/4. 97–102.
- Eva POKORNÁ, 1978: Apelativizovaná jména v české slovní zásobe. *Slovo a slovesnost* 39. 116–25.
- Montserrat RANGEL VICENTE, 2017: *Pour une structuration prototypique de la catégorie Np en français et en espagnol. Étude de la forme et du sens*. Thèse de doctorat. Université de Lille.
- Jozef RUŽIČKA et al., 1966: *Morfológia slovenského jazyka*. Bratislava: Slovenská akadémia vied.
- Ján SABOL, 1968: Formálne vymedzenie skloňovacieho typu. *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Šafarikanae Prešoviensis*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 43–53.
- Ján SABOL, 1976: Frekvencia deklinačných typov feminín v spisovnej slovenčine. *Jazykovedný časopis* 27/1. 45–53.
- Ján SABOL, 1977: Frekvencia deklinačných typov neutier v spisovnej slovenčine. *Slovenská reč* 42/4. 193–204.
- Ján SABOL, 1980: Variantnosť skloňovacích typov v spisovnej slovenčine. *Slovenská reč* 45/2. 65–71.
- Karel SEKVENT, 2002: *Ako používať francúzske vlastné mená v spisovnej slovenčine*. Prešov: Náuka.
- Miloslava SOKOLOVÁ, 2007: *Nový deklinačný systém slovenských substantív*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- Miloslava SOKOLOVÁ, Martin OLOŠTIAK, Martina IVANOVÁ, František ŠIMON, Beáta CZÉREOVÁ, Katarína VUŽŇÁKOVÁ, Vladimír BENKO, Gustáv MOŠKO, 2005: *Slovník koreňových morfém slovenčiny*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- Miloslava SOKOLOVÁ, 1998: Jazyk ako zrkadlo sociálneho postavenia muža a ženy (na príklade slovenčiny). *Sociálna práca – ľudské práva – vzdelanie dospelých*. Red. Anna Tokárová. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity. 436–47.
- Miloslava SOKOLOVÁ, 1995: Netradične o deklinačnom systéme substantív v slovenčine. *Slovenský jazyk a literatúra v škole* 51/5–6. 136–41.

- Miloslava SOKOLOVÁ, 1996: Morfológičká stránka vlastného mena. *12. slovenská onomastická konferencia a 6. seminár „Onomastika a škola“*. Red. Milan Majtán, František Ruščák. Prešov: Pedagogická fakulta UPJŠ – Jazykovedný ústav L. Štura SAV. 22–33.
- Miloslava SOKOLOVÁ, 2005: Koncepcia slovenskej korpusovej morfosyntaxe. *Jazyk a komunikácia v súvislostiach*. Red. Olga Orgoňová. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského. 284–97.
- Miloslava SOKOLOVÁ, 2006: Radixy, ich alomorfy a varianty. *Studia Academica Slovaca* 30. 105–20.
- Aleksandra SUPERANSKAJA, 1973: *Obščaja teorija imeni sobstvennogo*. Moskva: Nauka.
- Jan SVOBODA et al., 1973: Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky. *Zpravodaj miestopisné komise ČSAV* 11. 1–280.
- Rudolf ŠRÁMEK, 1989: Onymické funkce a funkční onomastika. *Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Zborník príspevkov z 2. československej onomastickej konferencie (6. – 8. mája 1987 v Smoleniciach)*. Red. Milan Majtán. Bratislava: Jazykovedný ústav Ludovíta Štura Slovenskej akadémie vied. 250–63.
- František UHER, 1998: Pragmatonyma v teorii – v praxi – ve škole. *Propriá v systéme mluvnickém a slovotvorném. Sborník příspěvků z mezinárodní konference „Onomastika a škola“, Brno 10. – 11. 2. 1998*. Red. Květoslava Klímová, Helena Kneselová. Brno: Masarykova Univerzita. 139–44.
- Pavol ŽIGO, 2002: Analógia a vývin slovenskej substantívnej deklinácie. *Jazykovedný časopis* 53/1. 31–44.

POVZETEK

Prispevek obravnava jezikovne lastnosti prevzetih besed v slovaščini. Osredotoča se na morfológijo leksikaliziranih slovaških ergonimov tujega izvora. Ergonimi so poimenovanja za predmete in izdelke, ustanove, družbene pojave ter kakršen koli rezultat človeške dejavnosti. Uvrščajo se v podskupino samostalnikov na meji med lastnoimensko in splošnopomensko leksiko. Njihova posebnost je v pogosti izgubi praprjalnosti. Nanašajo se na homogeno skupino objektov, medtem ko imajo lastna imena edinstvenega referenta, občna imena pa označujejo heterogeno skupino. Leksikalizacijo kot proces, s katerim ergonim postane del besedišča, lahko opazujemo s pomočjo raznovrstnih lingvističnih sledi.

Izbrani vzorec 50 mednarodno prepoznavnih blagovnih znamk, ki so bile leksikalizirane v slovaščini in se na podoben način uporabljajo tudi v francoščini ter so bile registrirane med letoma 1960 in 1975, je bil sestavljen na podlagi podatkovne baze WIPO. Pri analizi izbranega nabora leksike sta bila uporabljena intralingvistični in interlingvistični pristop. Na intralingvistični ravni so bili ergonimi med drugim analizirani s pomočjo dveh slovaških samostalniških sklanjatvenih teorij. Rezultati prikazujejo prednosti in omejitve obeh primerjanih teoretskih pristopov. Obenem potrjujejo pomen slovnične kategorije sklona kot kazalnika stopnje leksikalizacije.

Rezultati študije so pokazali, da prevladuje pregibanje, zato je delež substantivov, ki niso bili sklanjani, minimalen. Prevzeti ergonimi so porazdeljeni v slovaške sklanjkatvene vzorce glede na oblikovno rabo. Teorija sklanjkatvenih vzorcev, ki jo je razvila Sokolová, kaže na višjo stopnjo operativnosti in zagotavlja boljšo diverzifikacijo rezultatov kot pa tradicionalno razumevanje sklanjkatvenih vzorcev, kot jih je uvedel Ružička. Študija potrjuje, da ima pregibanje pomembno vlogo pri leksikalizaciji.